

Overwegingen bij de waardering van pensioenen in eigen beheer

Bas Dieleman

SAMENVATTING In deze bijdrage wordt de fiscale en vennootschappelijke waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen geanalyseerd. Na een korte uiteenzetting van de algemene aspecten van het pensioen in eigen beheer, wordt de waardering van het pensioen in eigen beheer op basis van RJ 271 besproken. In dit verband wordt onder andere geconcludeerd dat de voorgeschreven disconteringsvoet tot een onjuiste weergave van de prijs van een toekomstige kasstroom van een pensioenaanspraak leidt en dat er geen gegronde reden is voor grote en middelgrote rechtspersonen om het pensioen in eigen beheer in de jaarrekening op basis van fiscale grondslagen te waarderen. Wat betreft het verwerken van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen op basis van de fiscale regelgeving wordt onder andere geconcludeerd dat ten onrechte geen rekening mag worden gehouden met verwachte loon- en prijsstijgingen, dat waardeoverdracht substantieel wordt belemmerd en dat ten onrechte geen rekening mag worden gehouden met leeftijdsterugstellingen. In deze bijdrage worden concrete aanbevelingen gedaan tot het aanpassen van de wet- en regelgeving die van belang is voor de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Deze bijdrage geeft de lezer inzicht in (de tekortkomingen van) de waardering van het pensioen in eigen beheer volgens RJ 271 en de fiscale regelgeving. Dit is voor de accountant met name van belang omdat het veelvuldig voorkomt dat in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen in de jaarrekening worden verwerkt op basis van de fiscale regelgeving.

1 Inleiding

In het januarinummer van dit tijdschrift ben ik uitvoerig ingegaan op de waardering van elders ondergebrachte pensioenverplichtingen door ondernemingen (Dieleman, 2013a). De problematiek die zich voordoet bij de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenen die zijn toegezegd aan directeur-grotoaandeelhouders, mag echter niet worden onderschat. Belangrijkste reden hiervoor is dat de fiscale regelgeving voor de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen op diverse onderdelen tekortschiet, terwijl het veelvuldig voorkomt dat in eigen beheer gehouden pensioen-

verplichtingen in de jaarrekening worden verwerkt op basis van deze fiscale regelgeving. In deze bijdrage wordt de fiscale en vennootschappelijke waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen geanalyseerd en worden concrete aanbevelingen gedaan tot het wijzigen van wet- en regelgeving.

De opbouw van deze bijdrage is als volgt. In paragraaf 2 worden de algemene uitgangspunten van het pensioen in eigen beheer besproken. In paragraaf 3 wordt de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen volgens de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (hierna RJ) geanalyseerd. In paragraaf 4 wordt ingegaan op het conform de fiscale regelgeving verwerken van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen. In paragraaf 5 worden aanbevelingen gedaan voor het wijzigen van wet- en regelgeving en paragraaf 6 bevat de samenvatting en conclusies van deze bijdrage.

2 Uitgangspunten pensioen in eigen beheer

Het pensioen van werknemers valt in principe onder de Pensioenwet (hierna PW). Art. 23 PW schrijft voor dat een werkgever de verplichtingen die voortvloeien uit aan een werknemer toegezegd pensioen, bij een pensioenuitvoerder moet onderbrengen. Als pensioenuitvoerder worden aangemerkt een pensioenfonds, een verzekeraar of een premiepensioeninstelling. Een directeur-grotoaandeelhouder (hierna DGA), in de PW gedefinieerd als een natuurlijk persoon die ten minste 10% van de aandelen met stemrecht van een vennootschap houdt, kwalificeert volgens art. 1 PW niet als werknemer. Gevolg is dat de DGA in principe niet onder de reikwijdte van de PW valt.

Doordat de DGA niet onder de reikwijdte van de PW valt, is art. 23 PW niet van toepassing. De DGA heeft hierdoor de keuze om het aan hem toegezegde pensioen onder te brengen bij een pensioenuitvoerder of in eigen beheer te houden. Er is onder andere sprake van het in eigen beheer houden van het pensioen indien het pensioen wordt uitgevoerd door de werkgever. Er is echter ook sprake van het in eigen beheer houden van het pensioen indien de pensioenverplichtingen zijn

ondergebracht bij een met de DGA en/of werkgever verbonden entiteit. Een dergelijke entiteit is veelal een holding-BV, een pensioen-BV of een pensioenstichting.

Indien men voor de uitvoering van het pensioen in eigen beheer kiest, dient een pensioenovereenkomst te worden gesloten tussen DGA en werkgever. De inhoud van deze overeenkomst wordt beheerst door de bepalingen uit de Wet op de loonbelasting 1964 (hierna Wet LB 1964). Een deel van deze bepalingen wijzigt overigens door de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd¹, met als gevolg dat nagenoeg alle pensioenovereenkomsten voor 1 januari 2014 moeten worden aangepast (Dieleman, 2013b). Als het pensioen van de DGA wordt ondergebracht bij een andere entiteit dan de werkgever, dient een overeenkomst te worden gesloten tussen de werkgever en de uitvoerder van het pensioen van de DGA. In deze overeenkomst wordt onder andere de wijze van premiebetaling aan de uitvoerder van het pensioen vastgelegd. Er zijn in Nederland circa 100.000 DGA's met een pensioen in eigen beheer (Dietvorst, 2009).

3 Verwerking pensioenverplichtingen in de jaarrekening

3.1 Waardering volgens RJ 271

Gelet op de veelal beperkte omvang van ondernemingen die een pensioen in eigen beheer houden, kan worden aangenomen dat het aantal van dergelijke ondernemingen dat International Financial reporting Standards (IFRS) toepast, zeer beperkt is. Om die reden zal de jaarrekening van de uitvoerder van het pensioen in eigen beheer in nagenoeg alle gevallen worden opgesteld volgens de RJ. Ondernemingen die conform de RJ rapporteren dienen pensioenverplichtingen in de jaarrekening te verwerken op basis van RJ 271. Ten aanzien van het pensioen in eigen beheer is in RJ 271.318 vermeld dat een voorziening moet worden gevormd voor de op balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenaanspraken. Hieronder verstaat men een pensioenopbouw vanaf ingang pensioenovereenkomst tot balansdatum, op basis van het gedurende die periode gemiddelde dan wel laatstverdiende door de DGA genoten salaris.

De in eigen beheer gehouden pensioenverplichting dient volgens RJ 271.318 te worden gewaardeerd aan de hand van een in Nederland aanvaardbare actuariële methode. Gevolg hiervan is dat onder andere rekening moet worden gehouden met verwachte loon- en prijsstijgingen indien in de pensioenovereenkomst is opgenomen dat de omvang van het pensioen afhankelijk is van deze factoren. Meer specifiek zal rekening moeten worden gehouden met verwachte loonstijgingen indien er sprake is van een pensioen op basis van

een eindloonregeling en zal er rekening moeten worden gehouden met verwachte prijsstijgingen indien in de pensioenovereenkomst is vastgelegd dat opgebouwde pensioenaanspraken onvoorwaardelijk worden geïndexeerd. Dat bij eindloonregelingen rekening wordt gehouden met verwachte loonstijgingen is mijns inziens in overeenstemming met de uitgangspunten van de RJ, met name het matchingbeginsel en de getrouwe weergave van de werkelijkheid.² Dat bij middelloonregelingen op grond van het bovenstaande geen voorziening voor voorwaardelijke indexatie moet worden gevormd, acht ik juist aangezien bij voorwaardelijke indexatie in principe geen contractuele verplichting bestaat om pensioenen daadwerkelijk aan prijsstijgingen aan te passen.

Waardering volgens een in Nederland aanvaardbare actuariële methode brengt voorts met zich mee dat in principe gebruik moet worden gemaakt van de door De Nederlandsche Bank (hierna DNB) aan pensioenuitvoerders voorgeschreven disconteringsvoet, de zogenoemde actuele nominale rente. De actuele nominale rente is gebaseerd op de swapcurve in de markt voor Europese interbancaire swaps. Dit is een zero-coupon curve die wordt afgeleid van de rentepercentages op interbancaire swaps met een looptijd van één tot zestig jaar. Deze curve wordt sinds 2012 bepaald met inachtneming van de zogenoemde ultimate forward rate, op grond waarvan het convergeren van eenjarige forwardrentes tot stabilisatie van de rentecurve voor lange looptijden leidt.³ De actuele nominale rente wordt maandelijks door DNB gepubliceerd en bedroeg circa 2,5% per 1 januari jl. (DNB, 2013).

Omwille van de rechtvaardigheid kan ik mij vinden in het feit dat RJ 271.318 aansluit bij de disconteringsvoet die aan pensioenuitvoerders wordt voorgeschreven. Ik kan mij echter niet vinden in de exacte rentevoet die DNB voorschrijft, te weten de actuele nominale rente op basis van Europese interbancaire swaps. Het doel van een dergelijke disconteringsvoet is een juiste weergave van de prijs van een toekomstige kasstroom van een pensioenaanspraak, waarbij mag worden aangenomen dat de uitvoering van pensioen niet risicovrij is, dan wel meer risico met zich meebrengt dan een investering in AAA-staatsobligaties (Swinkels & Van Ommeren, 2010). Het rendement op Europese interbancaire renteswaps is echter sinds 2008 lager dan het rendement op AAA-staatsobligaties. Dit laatste betekent mijns inziens dat niet met verve valt te verdedigen dat de door DNB voorgeschreven disconteringsvoet effectief is. Het hanteren van een dergelijke lage disconteringsvoet acht ik daarnaast niet rechtvaardig, omdat dit tot gevolg heeft dat pensioenuitvoerders dekkingstekorten rapporteren met alle nadelige gevolgen van dien, terwijl dit in bepaalde gevallen an-

ders zou zijn indien voor de disconteringsvoet op basis van AAA-staatsobligaties wordt gekozen. Dat de door DNB voorgeschreven disconteringsvoet tot gevolg heeft dat relatief grote balansfluctuaties plaatsvinden, acht ik daarnaast niet in overeenstemming met de getrouwe weergave van de werkelijkheid.

De problematiek omtrent het al dan niet vormen van een voorziening uit hoofde van een herstelplan is niet van belang voor de waardering van het pensioen in eigen beheer. De uitvoerder van het pensioen in eigen beheer is, in tegenstelling tot een pensioenfonds, immers niet verplicht om op enige wijze in te grijpen indien er sprake is van een dekkingstekort. Wel is het denkbaar dat er verplichtingen kunnen ontstaan uit hoofde van de financieringsovereenkomst die wordt afgesloten indien er sprake is van uitvoering van het pensioen door een pensioen-BV of pensioenstichting. Dit laatste zal dan veelal een voorziening of vordering zijn in verband met vooruitbetaalde of nog te betalen pensioenpremie.

3.2 Waardering volgens Rjk en fiscale grondslagen

Uitvoerders van het pensioen in eigen beheer kwalificeren veelal als kleine rechtspersoon. Zij mogen in dat geval de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor kleine rechtspersonen (hierna Rjk) toepassen. Ten aanzien van de verwerking van pensioenverplichtingen is in dat geval richtlijn Rjk B14 van belang. Sinds de wijziging van Rjk B14 in 2011 is de verwerking van pensioenverplichtingen op grond van de hiervoor genoemde richtlijn nagenoeg identiek aan de verwerking van pensioenverplichtingen op grond van RJ 271. Een verschil met RJ 271 is dat op grond van Rjk B14.110 geen rekening hoeft te worden gehouden met toekomstige loonstijgingen. Ik spreek in het vervolg van deze bijdrage alleen nog over RJ 271, tenzij anders vermeld.

Het pensioen in eigen beheer mag volgens RJ 271.318 op basis van fiscale grondslagen worden gewaardeerd. Een waardering op basis van fiscale grondslagen wordt in de volgende paragraaf besproken, maar ik merk nu reeds op dat een waardering van het pensioen in eigen beheer op basis van fiscale grondslagen tot een relatief lage pensioenvoorziening in de jaarrekening leidt, hetgeen mijns inziens strijdig is met het getrouwe beeld van de werkelijkheid en het voorzichtigheidsbeginsel. Bij grote en middelgrote rechtspersonen weegt dit argument naar mijn mening zwaarder dan de rechtvaardiging voor het toestaan van een waardering op basis van fiscale grondslagen, te weten een beperking van administratieve lasten. Deze afweging is bij kleine rechtspersonen anders omdat ik met Huizink (2008) van mening ben dat het nut van de jaarrekening van kleine rechtspersonen beperkt is vanwege de voor deze rechtspersonen geldende publicatieverplichtingen.

4 Verwerking pensioenverplichtingen in de fiscale balans en winst-en-verliesrekening

4.1 Goed koopmansgebruik als uitgangspunt

Om toekomstige uitgaven voor fiscale doeleinden als verplichting te kunnen kwalificeren, moet sprake zijn van een op balansdatum aanwezige juridisch afdwingbare rechtsverhouding, een bepaalde mate van zekerheid dat de verplichting daadwerkelijk wordt nagekomen en het op basis van goed koopmansgebruik kunnen toerekenen van kosten aan het resultaat van dat jaar. In het geval van het in eigen beheer gehouden pensioen van de DGA is een juridisch afdwingbare verplichting aanwezig en wordt aan de overige voorwaarden van het passiveren van een (pensioen)verplichting voldaan. Er kan daarom worden geconcludeerd dat voor in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen een passiefpost in de fiscale balans kan worden opgenomen.

In overeenstemming met RJ 271 wordt als pensioenlast in de fiscale winst-en-verliesrekening in beginsel de betaalde pensioenpremie in aanmerking genomen. In het geval van het in eigen beheer gehouden pensioen is er, tenzij de pensioenverplichting bij een pensioen-BV of pensioenstichting is ondergebracht, in principe geen sprake van pensioenpremie en wordt de pensioenlast bepaald door de periodieke aangroei van de gepassiveerde pensioenverplichting. De aftrekbaarheid van de pensioenlast zou kunnen worden beperkt voor zover sprake is van vooruitbetaalde premie. Behoudens goed koopmansgebruik kan de pensioenlast worden beperkt door art. 3.26 t/m 3.28 Wet IB 2001.

4.2 Verwachte loon- en prijsstijgingen

De voorloper van art. 3.26 t/m 3.28 Wet IB 2001 is ingevoerd ter beperking van de gevolgen van het oordeel van de Hoge Raad dat goed koopmansgebruik het toelaat om bij de passivering van pensioenverplichtingen rekening te houden met een comingbackservice.⁴ Volgens art. 3.26 Wet IB 2001 mag het deel van de pensioenlast dat direct of indirect ziet op verwachte loon- en prijsstijgingen, niet ten laste van de winst worden gebracht in het jaar van betaling. De niet-aftrekbare pensioenlast dient te worden geactiveerd en gedurende de jaren dat de loon- en prijsstijgingen zich voordoen, naar evenredigheid vrij te vallen. Art. 3.26 Wet IB 2001 geldt niet alleen voor de comingbackservice, maar ook voor de pensioenpremie die ziet op indexatie van een pensioen op basis van een middelloonregeling.

De wetgever heeft een uitzondering op het niet kunnen aftrekken van comingbackservice geïntroduceerd, die in art. 3.27 Wet IB 2001 is opgenomen. Volgens dit artikel mogen aan een pensioenuitvoerder betaalde pensioenlasten geheel in aftrek komen, voor zover zij verwachte loon- en prijsstijgingen bevatten van ten

hoogste 4% per jaar en zien op pensioenaanspraken die een werknemer over reeds verstreken dienstjaren heeft opgebouwd. Om voor de uitzondering van art. 3.27 Wet IB 2001 in aanmerking te komen, dient aan een viertal voorwaarden te worden voldaan. In het geval van een pensioen in eigen beheer wordt niet aan deze voorwaarden voldaan, zodat in principe geen beroep kan worden gedaan op de uitzondering van art. 3.27 Wet IB 2001.⁵

In de literatuur is betoogd dat vanuit budgettaire overwegingen het in enige mate beperken van comingback-service bij het pensioen in eigen beheer begrijpelijk was, maar dit laatste ook had gekund door de aftrekbare comingbackservice evenals bij de aan pensioenuitvoerders te betalen pensioenpremie, tot 4% te maximeren (Pol, 1975). Daarnaast ben ik met Hofstra van mening dat het geheel niet in aanmerking nemen van comingbackservice ertoe leidt dat de werkgever in latere jaren met onevenredig zware pensioenlasten wordt geconfronteerd.⁶

Middels de te hanteren disconteringsvoet kan op indirecte wijze rekening worden gehouden met verwachte loon- en prijsstijgingen en dus ook met comingback-service. De wetgever heeft deze conclusie ook getrokken en heeft aangegeven dat bij een rekenrente van 4%, welk percentage op dat moment gelijk was aan de voor pensioenuitvoerders voorgeschreven disconteringsvoet, kon worden aangenomen dat er middels de disconteringsvoet niet met loon- en prijsstijgingen rekening werd gehouden.⁷ Deze toezegging is in het huidige art. 3.28 Wet IB 2001 opgenomen. Anno 2013 dient de kanttekening te worden gemaakt dat DNB aan pensioenuitvoerders de actuele nominale rente als disconteringsvoet voorschrijft. Deze marktrente is sinds eind 2008 substantieel lager dan 4% (DNB, 2011). Dit laatste houdt mijns inziens in dat art. 3.28 Wet IB 2001 een achterhaalde bepaling is.

Art. 3.28 Wet IB 2001 heeft merkwaardige gevolgen in het geval van waardeoverdracht van het in eigen beheer gehouden pensioen naar een pensioen-BV of pensioenstichting. Als er geen sprake is van onafhankelijk handelende partijen, dan dient overdracht plaats te vinden tegen de waarde in het economisch verkeer, meer specifiek de waarderingsgrondslagen die verzekeraars hanteren.⁸ Dit betekent dat rekening moet worden gehouden met een disconteringsvoet die er op grond van art. 3.28 Wet IB 2001 toe leidt dat verwachte loon- en prijsstijgingen aanwezig worden geacht, die op grond van art. 3.26 en 3.27 Wet IB 2001 niet aftrekbaar zijn. Aangezien kosten en lasten uit hoofde van verwachte loon- en prijsstijgingen op grond van art. 3.26 Wet IB 2001 pas ten laste van het fiscale resultaat mogen komen indien de loon- en prijsstijgingen zich hebben voorge-

daan, wordt de vennootschap die een in eigen beheer gehouden pensioen heeft overgedragen, in principe tot het overlijden van de pensioengerechtigde(n), met het jaarlijks in aanmerking nemen van lasten als gevolg van waardeoverdracht geconfronteerd.⁹

Bovengenoemde problematiek zou zich niet voordoen indien art. 3.28 Wet IB 2001 zou aansluiten bij een door DNB voorgeschreven disconteringsvoet. In dat geval worden immers geen niet-aftrekbare loon- en prijsstijgingen aanwezig geacht als gevolg van waardeoverdracht. Overigens is art. 3.28 Wet IB 2001 slechts ingevoerd om te voorkomen dat een fiscaal voordeel wordt gerealiseerd als er geen sprake is van vermogen dat de onderneming heeft verlaten. Bij waardeoverdracht naar een pensioen-BV of pensioenstichting is er echter wel vermogen dat de onderneming verlaat (Bruins Slot, 2011).

Zoals hiervoor aangegeven heeft de Hoge Raad bepaald dat bij waardeoverdracht van het pensioen in eigen beheer aan een verbonden entiteit rekening moet worden gehouden met grondslagen die verzekeraars hanteren, waaronder verwachte loon- en prijsstijgingen. Ondanks het feit dat het bovenstaande op grond van art. 3.26 Wet IB 2001 tot een niet-aftrekbare last leidt, achtte de staatssecretaris het nodig in een besluit goed te keuren dat bij waardeoverdracht van een pensioen met een onvoorwaardelijke toeslagverlening mag worden uitgegaan van verwachte loon- en prijsstijgingen van 2%. In ditzelfde besluit is voorts opgenomen dat bij de aan een pensioen-BV of pensioenstichting te betalen pensioenpremie eveneens rekening mag worden gehouden met verwachte loon- en prijsstijgingen van 2%, indien er sprake is van een pensioen met bovengenoemde wijze van toeslagverlening.¹⁰ In de literatuur leidde bovengenoemd besluit tot onduidelijkheid omtrent de aftrekbaarheid van lasten die op verwachte loon- en prijsstijgingen van het in eigen beheer gehouden pensioen zien (Dekkers & Van Woerden, 2011). Ik constateer deze onduidelijkheid niet, omdat ik geen reden zie om een uitsluiting van de staatssecretaris in een specifiek geval te generaliseren. Evenals Akkermans ben ik namelijk van mening dat er geen reden is om aan te nemen dat bij het betalen van pensioenpremie aan een pensioen-BV of pensioenstichting met verwachte loon- en prijsstijgingen van 2% moet worden gerekend (Akkermans, 2008).

4.3 Levensverwachting en disconteringsvoet

Pensioenuitvoerders hanteren bij de waardering van pensioenverplichtingen zogenoemde leeftijdsterugstellingen. Bij het gebruik van leeftijdsterugstellingen wordt rekening gehouden met een verwachte stijging van de levensverwachting van pensioengerechtigden. Gezien de verwachting dat de levensverwachting toe-

neemt van 81,7 jaar in 2010 tot 85,5 jaar in 2060 (CBS, 2010), behoeft het geen nadere toelichting dat het toepassen van leeftijdsterugstellingen grote gevolgen heeft voor de omvang van de te passiveren pensioenverplichting. In art. 8 lid 6 Wet VpB 1969 is echter een verbod op het toepassen van leeftijdsterugstellingen bij in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen opgenomen. De Hoge Raad achtte het toepassen van leeftijdsterugstellingen voor de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen overigens in overeenstemming met goed koopmansgebruik.¹¹ Gedurende de parlementaire behandeling van art. 8 lid 6 Wet VpB 1969 is opgemerkt dat het verbod op het toepassen van leeftijdsterugstellingen slechts met budgettaire argumenten kon worden verdedigd en dat door dit verbod expliciet wordt afgeweken van een aansluiting bij door verzekeraars gehanteerde grondslagen.¹² Ik ben deze mening ook toegedaan.

Art. 3.29 Wet IB 2001 bepaalt dat de waardering van pensioenverplichtingen op basis van actuariële grondslagen geschiedt met inachtneming van een rekenrente van (ten minste) 4%. Er zijn momenteel twee toegestane waarderingmethoden die gebaseerd zijn op actuariële grondslagen, te weten de koopsom methode en de premie/koopsom methode. Wat betreft de rekenrente van 4% is van belang dat pensioenfondsen en verzekeraars een disconteringsvoet moeten hanteren die, zoals eerder aangegeven, variabel en ruimschoots lager dan 4% is. Dit doet de vraag opkomen in hoeverre het nog wenselijk is dat bij het pensioen in eigen beheer een rekenrente van 4% wordt gehanteerd.

Het belangrijkste argument tegen een waardering van het pensioen in eigen beheer op basis van een rekenrente van 4% is dat een dergelijke waardering tot gevolg heeft dat pensioenverplichtingen lager worden gewaardeerd dan de waarde in het economische verkeer. Stevens (2010) betoogt dat er om die reden weinig bestaansrecht is voor een dergelijk lage waardering en dat het gebruik van een door DNB aan pensioenfondsen en verzekeraars voorgeschreven disconteringsvoet meer voor de hand ligt. Bartel (2012) constateert voorts dat art. 3.29 Wet IB 2001 er mede toe leidt dat de in eigen beheer op te bouwen pensioenverplichting ontoereikend is om aan de toegezegde uitkeringen krachtens een ouderdoms- en partnerpensioen te blijven voldoen. Een ander argument tegen het desbetreffende artikel is dat een rekenrente van 4% voor het pensioen in eigen beheer niet aansluit bij de wens van de wetgever om het pensioen van de DGA aan te laten sluiten bij hetgeen voor elders ondergebrachte pensioenen gangbaar is. Nog een argument tegen het hanteren van een rekenrente van 4% is de eerder besproken problematiek bij waardeoverdracht van het pensioen in eigen beheer.

Tot slot van deze paragraaf illustreer ik middels een rekenvoorbeeld het verschil tussen de omvang van de verplichting uit hoofde van het ouderdomspensioen van de DGA, indien deze verplichting is ondergebracht bij een verzekeraar dan wel in eigen beheer wordt gehouden. Hierbij gelden als uitgangspunten een ouderdomspensioen op basis van een middelloonregeling met een opbouwpercentage van 2,25% per dienstjaar, een modaal loon van € 31.000, een AOW-inbouw van € 9.547, een pensioenleeftijd van 65 jaar, 41 dienstjaren en de gemiddelde levensverwachting van een Nederlandse man. Voorts geldt dat de verzekeraar een disconteringsvoet van 3% alsmede verwachte loonstijgingen van 3% hanteert en dat voor het pensioen in eigen beheer de in deze paragraaf besproken voorgeschreven grondslagen worden gehanteerd. Hieruit blijkt dat de te passiveren pensioenverplichting van de verzekeraar na tien jaar pensioenopbouw € 50.138 bedraagt, terwijl de door de uitvoerder van het pensioen in eigen beheer te vormen passiefpost slechts € 8.200 oftewel 16% van de passiefpost van de verzekeraar bedraagt.

5 Aanbevelingen

5.1 Aanbevelingen ten behoeve van de vennootschappelijke waardering

Er is een breed scala aan alternatieven voor de tot op heden door DNB voorgeschreven disconteringsvoet die volgens RJ 271.318 moet worden gebruikt bij de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen. In dat kader zijn er enkele criteria op basis waarvan kan worden geconcludeerd of een alternatieve disconteringsvoet bijdraagt aan de getrouwe weergave van de werkelijkheid. De belangrijkste criteria zijn in dat geval dat de disconteringsvoet is gebaseerd op een marktrente, dat sprake is van een rendement van een financieel product met een beperkt risico, een beperkte volatiliteit en voldoende markt (Actuariel Genootschap & Actuariel Instituut, 2010). Overigens is omwille van eenduidige verslaggeving het niet verplichten van een bepaalde disconteringsvoet mijns inziens ongewenst.

Een alternatief voor de door DNB aan pensioenuitvoerders voorgeschreven disconteringsvoet, is het rendement op hoogwaardige ondernemingsobligaties. Deze disconteringsvoet wordt volgens RJ 271 voorgeschreven bij de waardering van elders ondergebrachte pensioenverplichtingen door ondernemingen. Het rendement op hoogwaardige ondernemingsobligaties is in verhouding met de tot op heden door DNB voorgeschreven disconteringsvoet echter relatief volatiel en bevat een relatief hoge risico-opslag. Dit risico komt mijns inziens niet overeen met het risico van de uitvoering van pensioen door pensioenuitvoerders, welk risico hoger is dan het risico op AAA-staatsobligaties.

Met inachtneming van het bovenstaande pleit ik voor een door DNB voorgeschreven en voor RJ 271.318 van belang zijnde disconteringsvoet op basis van het rendement op Europese AAA-staatsobligaties én AA+ staatsobligaties. Middels een dergelijke disconteringsvoet komt tot uitdrukking dat de uitvoering van pensioen een (beperkt) risico met zich meebrengt. Voorts verhoogt dit de omvang van de markt waarop een disconteringsvoet wordt gebaseerd, met als gevolg een verkleining van de gevolgen indien een EU-lidstaat niet langer een lagere kredietrating krijgt. Boven genoemd voorstel komt in grote lijnen overeen met het voorstel van Duffhues en Van Nunen, die in dit kader over een staatsplusrendement spreken. Zij kiezen uiteindelijk voor een disconteringsvoet op basis van hoogwaardige ondernemingsobligaties (Duffhues & Van Nunen, 2009), maar ik prefereer een koppeling aan AAA/AA+ staatsobligaties vanwege de relatief hoge risico-opslag op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Tot slot van deze paragraaf pleit ik voor de afschaffing van de in RJ 271.318 opgenomen optie om het pensioen in eigen beheer te waarderen op basis van fiscale grondslagen. Gevolg hiervan is dat grote en middelgrote rechtspersonen, die volgens de 'reguliere' RJ rapporteren, niet meer op fiscale grondslagen mogen waarderen. Door bovengenoemde wijziging blijft het voor kleine rechtspersonen die volgens RJk rapporteren en voor kleine rechtspersonen die de jaarrekening opstellen op grond van art. 2:395 lid 6 BW, mogelijk om het pensioen op basis van fiscale grondslagen te waarderen.

5.2 Aanbevelingen ten behoeve van de fiscale waardering

Zoals in paragraaf 4.2 aangegeven is art. 3.28 Wet IB 2001 gedateerd, hetgeen complicaties oplevert voor de verwerking van pensioenlasten en bijbetalingsverplichtingen van waardeoverdracht. Ik pleit er daarom voor om in art. 3.28 Wet IB 2001 aansluiting te zoeken bij een door DNB aan pensioenuitvoerders voorgeschreven disconteringsvoet. Ten tijde van de parlementaire behandeling van het desbetreffende artikel is een dergelijke aanpassing als mogelijke optie aangemerkt.¹³ Gevolg van bovengenoemd voorstel is een toenemende efficiency van art. 3.28 Wet IB 2001. Dit is enerzijds het geval omdat bij dotaties uit hoofde van herstelplannen geen niet-aftrekbare verwachte loon- en prijsstijgingen aanwezig (kunnen) worden geacht, met als gevolg dat de werkgever voor de contante waarde van de toekomstige dotaties een passiefpost kan vormen. Anderzijds wordt de overdracht van het pensioen in eigen beheer niet meer belemmerd door (fictieve) loon- en prijsstijgingen.

Wat betreft art. 3.27 lid 2 Wet IB 2001 pleit ik, met name omwille van de rechtvaardigheid, voor een uit-

breiding van de reikwijdte van de bepaling tot het pensioen in eigen beheer. Hiervoor dient in het desbetreffende lid het laatste deel van de eerste volzin, te weten "aan een pensioenfonds of een verzekeringsmaatschappij", te worden vervangen door "aan een in art. 19a lid 1 Wet LB 1964 genoemde verzekeraar van pensioen". Wel moet worden voorkomen dat de pensioenlasten in het geval van een pensioen in eigen beheer worden gebaseerd op een hogere indexatiecomponent in de pensioenpremie dan in collectieve regelingen gangbaar is. Ik stel daarom voor om het laatste deel van de tweede volzin van art. 3.27 lid 2, te weten "te kunnen aanpassen aan een wijziging in de hoogte van lonen of prijzen van 4% per jaar", aan te vullen met de zinsnede "of een wijziging in de hoogte van lonen of prijzen die uitgaat boven hetgeen in collectieve regelingen gangbaar is".

Ten aanzien van het toepassen van leeftijdsterugstellingen pleit ik voor het schrappen van de tweede volzin van art. 8 lid 6 Wet VpB 1969. Gevolg van de voorgestelde wijziging is dat het pensioen in eigen beheer, evenals bij pensioenuitvoerders ondergebrachte verplichtingen, op basis van art. 3.29 Wet IB 2001 wordt gewaardeerd met inachtneming van leeftijdsterugstellingen.

Op basis van het voorzichtigheidsbeginsel en het realisatiebeginsel, alsmede het belang van het voldoende waarborgen van oudedagsvoorzieningen, pleit ik voor een aansluiting van de in art. 3.29 Wet IB 2001 opgenomen disconteringsvoet bij een door DNB aan pensioenuitvoerders voorgeschreven disconteringsvoet. Ik erken echter de budgettaire consequenties van een aansluiting van de voor het pensioen in eigen beheer te gebruiken rekenrente bij een door DNB voorgeschreven disconteringsvoet.¹⁴ Ik pleit er daarom voor om de voorgestelde wetswijziging door te voeren op een moment dat het verschil tussen de tot op heden in art. 3.29 Wet IB 2001 opgenomen disconteringsvoet en de door DNB voorgeschreven disconteringsvoet minder dan 1% bedraagt.

6 Samenvatting en conclusies

In deze bijdrage heb ik de fiscale en vennootschappelijke waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen geanalyseerd. Ten aanzien van de waardering van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen kan ik mij vinden in de koppeling van RJ 271.318 aan een door DNB voorgeschreven disconteringsvoet, maar ik kan mij niet vinden in het feit dat de desbetreffende disconteringsvoet wordt bepaald op basis van de actuele nominale rente. Ik pleit er daarom voor om de door DNB voorgeschreven disconteringsvoet te baseren op het rendement van relatief hoogwaardige Europese staatsobligaties. Ten aanzien van de vennootschappelijke waardering van in eigen beheer

gehouden pensioenverplichtingen pleit ik voorts voor het afschaffen van in RJ 271.318 opgenomen mogelijkheid om op basis van fiscale grondslagen te waarderen.

Ten aanzien van het verwerken van in eigen beheer gehouden pensioenverplichtingen op basis van de fiscale regelgeving concludeer ik onder andere dat er op grond van art. 3.27 Wet IB 2001 ten onrechte geen rekening mag worden gehouden met verwachte loon- en prijsstijgingen, dat waardeoverdracht substantieel wordt belemmerd en dat ten onrechte geen rekening mag worden gehouden met leeftijdsterugstellingen. Ik pleit in dit verband voor het mogen rekenen met een

te verwachten stijging van de levensverwachting, het koppelen van art. 3.28 Wet IB 2001 aan een door DNB voorgeschreven disconteringsvoet en het tot een bepaalde hoogte in aftrek mogen brengen van pensioenpremie die betrekking heeft op verwachte loon- en prijsstijgingen. ■

Dr. B. Dieleman is werkzaam bij Loyens & Loeff NV te Rotterdam en verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Noten

- 1 ■ *Kamerstukken II* 2011/12, 33 046, nr. 3, MvT.
- 2 ■ Onder getrouwe weergave van de werkelijkheid versta ik de door RJ gebruikte terminologie van "normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd en een zodanig inzicht geven, dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent vermogen en resultaat".
- 3 ■ *Kamerstukken II* 2011/12, 32 043, nr. 113, Hoofddijnennota herziening FTK pensioenen, paragraaf 5.
- 4 ■ HR 8 december 1971, *BNB* 1972/26.
- 5 ■ Zie voor een nadere toelichting Dieleman (2012), paragraaf 5.6.2.
- 6 ■ Hofstra, H.J., noot bij HR 8 december 1971, *BNB* 1972/26.
- 7 ■ *Kamerstukken II* 1974/75, 13 004, nr. 5, MvA, p. 27.
- 8 ■ HR 14 april 2006, *BNB* 2006/278.
- 9 ■ HR 24 december 2010, *BNB* 2011/94.
- 10 ■ Besluit van 3 juli 2008, CPP2008/477M, *Staatscourant* nr. 133, onderdeel A.
- 11 ■ HR 13 maart 1996, *BNB* 1996/217.
- 12 ■ *Kamerstukken II* 2003/04, 29 210, nr. 3, MvT, paragraaf 7.1.
- 13 ■ *Kamerstukken I* 1975/76, 13 004, nr. 20b, MvA, p. 10.
- 14 ■ Zie voor een nadere toelichting Dieleman (2012), paragraaf 6.6.2.

Literatuur

- Actuarieel Genootschap en Actuarieel Instituut (2010). *Principes voor de rentetermijnstructuur*. "Dé juiste curve bestaat niet". Geraadpleegd op www.ag-ai.nl.
- Akkermans, P.J.M. (2008). Even kort door de bocht met het DGA-pensioen. *Pensioen Magazine*, 12, 218.
- Bartel, J.C.K.W. (2012). DGA-pensioenverplichtingen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 1068(18), 1-4.
- Bruins Slot, W. (2011). De verhouding tussen totaalwinst- en jaarwinstbepalingen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht. Beschouwingen*, 3.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2010). *Bevolkingsprognose 2010-2060*. Geraadpleegd op www.cbs.nl.
- Dekkers, C., & Woerden, R.J. van. (2008). De praktijk van het nieuwe waarderingsbesluit. *Pensioenmagazine*, 11, 34-37.
- De Nederlandsche Bank (DNB). (2011). *Overzicht nominale rentetermijnstructuur*. Geraadpleegd op www.dnb.nl.
- De Nederlandsche Bank (DNB). (2013). *Nominale rentetermijnstructuur*. Geraadpleegd op www.dnb.nl.
- Dieleman, B. (2012). *Fiscale versus vennootschappelijke waardering van pensioenverplichtingen*. Fiscale Monografieën (nr. 140). Deventer: Wolters Kluwer.
- Dieleman, B. (2013a). Waardering van pensioenverplichtingen: IAS 19R versus fiscale regelgeving. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 87(1/2), 6-14.
- Dieleman, B. (2013b). Verhoging AOW- en pensioenleeftijd en versobering pensioenopbouw. *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*, 126, 119-128.
- Dietvorst, G.J.B. (2009). Hebben oudedagsreserve en pensioen in eigen beheer nog toekomst? *Pensioenmagazine*, 5, 27-29.
- Duffhues, P., & Nunen, A. van. (2009). Zijn pensioenfondsen in wezen bankroet? *De Actuaris*, 17(1), 32-34.
- Huizink, J.B. (2008). De jaarrekening en de kleine onderneming. *Tijdschrift voor Jaarrekeningenrecht*, 6, 128-132.
- Pol, A.J. (1975). Het directiepensioen en het wetsontwerp 13004. *Maandblad Belasting Beschouwingen*, 5, 177-181.
- Stevens, L.G.M. (2010). *Pensioen in de winst sfeer* (5de druk). Deventer: Wolter Kluwers.
- Swinkels, L.A.P., & Ommeren, S. van. (2010). Hoe waarderen we ons pensioen? *Maandblad voor Accountancy & Bedrijfseconomie*, 84(5), 245-253.